

Władysław Majkowski

Akademia Polonijna w Częstochowie

Główne aspekty zmian we współczesnej rodzinie polskiej

Wstęp

Zmiana jest elementem składowym całego otaczającego nas świata. Nawet te elementy rzeczywistości, które wydają się być trwałe ze względu na niską dynamikę zmian, nawet i one podlegają alteracjom. Jeszcze większą dynamiką zmian odznacza się życie społeczne z racji jego wielorakich uwarunkowań: technologicznych, organizacyjnych czy indywidualnych wpływów poszczególnych jednostek. Można nawet pokusić się o stwierdzenie, że zmiany w różnych wymiarach rzeczywistości warunkują się, a niekiedy tworzą zamknięty krąg. I tak, na przykład, zmiany o charakterze technologicznym, pośrednio czy bezpośrednio, oddziałują na organizację życia społecznego.

Skoro z kręgu zmian nie jest wyłączony żaden element rzeczywistości materialnej czy społecznej, to również nie jest wolna od alteracji także rodzina. Rodzina funkcjonująca w większych strukturach społecznych, w sposób szczególny pozostaje pod wpływem zmian, jakie w nich zachodzą, wymuszając zmianę życia rodzinnego w „różnych kierunkach” (Dyczewski, 2001, s. 39). Nie mam tu na myśli teorii ewolucjonistycznych rodziny, których główna teza zasadza się na twierdzeniu, że rodzina przechodzi przez różne fazy życia rodzinnego od bezładu płciowego do rodziny monogamicznej, ale zmiany zachodzące w rodzinie w wymiarze jej zakładania, funkcjonowania i pełnionych ról. Zważywszy fakt, że życie rodzinne stanowi bardzo bogatą rzeczywistość, a zatem i zmiany mogą być i są wielorakie, w niniejszym elaboracie ograniczam się do niektórych ich wymiarów. Są nimi: osłabienie więzi rodzinnych, które znajduje swój wyraz we wzrastającej liczbie rozwodów, quasirodzinne¹ formy życia, takie jak: singlizm, kohabitacja i tzw. „laty” oraz niską dzietność polskich rodzin.

1 Wielu autorów używa określenia „alternatywne” formy życia rodzinnego. Autor niniejszego elaboratu polemizuje z tym określeniem proponując określenie „quasirodzinne” formy życia; rodzina nie ma alternatywy. Proponowane alternatywy to marne substytuty rodziny.

1. Makrostrukturalne uwarunkowanie zmian w rodzinie

Jak to już zostało wspomniane we wstępie w tym elaboracie została przyjęta powszechnie dziś podzielana perspektywa, a mianowicie ta, że chociaż zmiany nierządki warunkują się, to jednak ich siła oddziaływania jest różna. I tak: makrostruktury mają o wiele większą siłę oddziaływania na mikrostruktury niż odwrotnie. Dlatego, nawet przyjmując własną dynamikę życia rodzinnego i ewentualny jej wpływ na inne formy organizacji społecznej, należy mieć na uwadze, że jest ona organizacją o charakterze mikrostrukturarnym, a zatem jej oddziaływanie na makrostruktury jest z natury rzeczy niewielkie. Dobrą ilustracją powyższej tezy są zmiany, jakie zaszły w rodzinie na skutek industrializacji i urbanizacji w rodzinie preindustrialnej, której jedynym środkiem utrzymania było rolne gospodarstwo rodzinne. Głównym następstwem tego rodzaju sytuacji była troska o prokurowanie jak największej liczby dzieci, które stawały się pracownikami w ramach funkcjonującego gospodarstwa rodzinnego. Tylko rodzina wielodzietna była w stanie sprostać takiemu zadaniu. Kiedy, na skutek industrializacji i urbanizacji rodzinne gospodarstwo przestało być źródłem utrzymania dla wielu rodzin, wtedy wielodzietność przestała być dla nich funkcjonalną. Spowodowało to presję w kierunku zaniżenia płodności rodzin. Naprzeciw tej potrzebie wyszedł proces racjonalizacji życia zastępujący moralność funkcjonalnością. Klasycznym przykładem tej sytuacji było stosowanie środków antykoncepcyjnych, a nawet uciekanie się do aborcji. Wszystko to parło w kierunku wytworzenia się w społeczeństwie przemysłowym określonego systemu wartości, akcentującego „powodzenie osobiste i indywidualne sukcesy człowieka, przedkładane nad dobro rodziny jako całości” (Kocik, 2006, s. 341).

Innym przykładem oddziaływania zmian makrostrukturalnych na rodzinę były i są zmiany kulturowe. Chodzi nade wszystko o antyrodzinne ideologie. Ideologia radykalnego feminizmu ilustruje to w sposób bardzo jednoznaczny. Według tej ideologii całe życie społeczno-kulturowe powinno ulec „praktycznej rewizji” (Ciechomska, 1996, s. 270), ponieważ zostało skonstruowane pod dyktando jednej płci, płci męskiej. Wyrazem tego stanu rzeczy jest podział na role męskie i kobiece. Te ostatnie są opresyjne dla kobiet. W konsekwencji „doświadczeniem kobiet pozostaje doświadczenie bycia przedmiotem przeznaczonym do konsumpcji przez mężczyzn, np. w ramach pornografii, gwałtu, molestowania seksualnego, prostytucji, seksistowskiej reklamy, czy seksistowskiego filmu lub serialu” (Maroń, 213, s. 84). Najgorszą zaś formą zniewolenia kobiety jest jej funkcja macierzyńska, ponieważ przykuwa kobietę do męża i domu (Bejma, 2015, s. 171). Ten rodzaj antyrodzinnej ideologii jest doprowadzony do granic absurdu w ramach ideologii gender.

2. Główne aspekty zmian we współczesnej rodzinie polskiej

Niezależnie od faktu, że rodzina jest zaliczana do mikrostruktur to jednak jest bardzo złożoną rzeczywistością. Racją tego stanu rzeczy jest fakt, że na jej rzeczywistość składają się wielorakie interakcje tak wewnątrz samej rodziny, jak jej funkcje instytucjonalne czy wreszcie odniesienia do innych struktur społecznych. Z tego powodu analiza problemów rodzinnych musi być z konieczności ograniczona do wybranych

elementów. Nie inaczej jest i w przypadku niniejszego elaboratu. Chociaż w ramach współczesnej rodziny polskiej zachodzi wiele zmian, to ich prezentacja z konieczności musi się ograniczyć do wybranych. Zwykle kluczem ich wyboru jest ich waga lub dynamika; nierzadko obydwaj aspekty. Do tak rozumianych aspektów zmian zostały zaliczone następujące alteracje życia rodzinnego: osłabienie więzi rodzinnych, mające swój wyraz w rozwodach, formowanie się zastępczych form życia rodzinnego: singlizm, kohabitacja, „laty” oraz małodziejność rodzin.

2.1. Osłabienie więzi rodzinnych, rozwody

U podstaw trwałości wszelkich grup czy organizacji leży więź, która sprawia, że konkretna jednostka społeczna nie ulega dezintegracji. Więź grupowa wyrasta na bazie wielu czynników. Najczęstszymi są: współpraca, wspólnota interesów, postaw, podzielane wartości, dzielone uczucia... Dokonując pewnej systematyzacji, czynniki te można podzielić na trzy kategorie: czynniki odpowiedzialne za więź osobową, takie jak: czynniki o charakterze emocjonalnym i wolitywnym, a więc uczucia, pragnienia, aspiracje, podzielane wartości; drugi rodzaj czynników kreują więź strukturalno-przedmiotową: są nimi relacje międzypokoleniowe w rodzinie, rodzinna solidarność i troska o rodzinną bazę materialną; wreszcie więź kulturowa: jej źródłem jest zgodność co do akceptacji wzorów zachowań w ramach podzielanej kultury: należą do nich formy spędzania wolnego czasu w rodzinie, pielęgnowanie tradycji, obchodzenie świąt czy znaczących rodzinnych wydarzeń. Zważywszy bogactwo czynników odpowiedzialnych za rodzinną więź, więzi rodzinne podlegają ciągłym przeobrażeniom, prezentując w konsekwencji znaczący stopień dynamizmu (Dyczewski, 2012, s. 14–15; Majkowski, 2003, s. 67).

Podczas gdy w rodzinach społeczności preindustrialnej, których źródłem utrzymania było rodzinne gospodarstwo rolne, przeważały więzi o charakterze materialnym i ekonomicznym, to specyfiką więzi rodzinnej we współczesnej rodzinie jest fakt, że jej źródłem są czynniki o charakterze łatwo ulegającym alteracjom. Chodzi o deklarowaną przez nupturientów miłość. Rzecz w tym, że nierzadko nupturienti myślą chwilowe zafascynowanie atrakcyjnym pod względem seksualnym partnerem z prawdziwą miłością. Zdarza się, że to, co wydaje się być dla nupturientów miłością, jest czystym chwilowym zafascynowaniem atrakcyjnym pod względem seksualnym partnerem. Związek, którego źródłem jest ten rodzaj „miłości” okazuje się zbyt słabym, by przetrwać próby codziennych wyzwań (Majkowski, 1997, s. 182). Oznacza to, że wspólnota rodzinna jest „ustawicznie zagrożona, albowiem osłabienie lub zerwanie więzi osobowych staje się od razu czynnikiem jej dezintegracji” (Rybicki, 1978, s. 102).

Znakiem zaniku więzi rodzinnej jest rozwód. Chociaż rozwody upowszechniły się we wszystkich lokalnych wspólnotach, to ciągle jeszcze jest to fenomen nade wszystko miejski. I tak, podczas gdy w 1973 r. wskaźnik rozwodów w Polsce na 10 tys. mieszkańców wynosił ogólnie 11,9, to w miastach sięgał liczby 18,4, a na wsi – 4,2. Jeszcze dobitniej potwierdzają tę tezę dane dotyczące wielkich miast. I tak: w tymże samym roku wspomniany wskaźnik wyniósł dla Krakowa: 21,3; dla Wrocławia – 26,0, a dla Warszawy – 36,0 (Ziemska, 1975, s. 171). W 2010 r. wskaźnik rozwodów na 10 tys. mieszkańców w mieście wynosił 20,2, zaś dla wsi – 8,9;

w 2020 r. ten sam wskaźnik miał wielkości: dla miast – 16,2, a dla wsi – 8,9. Dane za okres 40 lat potwierdzają tę prawidłowość.

Tabela 1. Rozwody w Polsce

Rok	1980	1990	2000	2010	2020	2021
Rozwody w liczbach	39833	42436	42770	61300	51164	60667
Na 10 tys. mieszkańców:	11,2	11,1	11,1	15,9	13,4	16,0
w miastach	16,3	14,7	15,2	20,2	16,2	19,3
na wsi	4,0	4,8	4,5	8,9	8,9	10,6

Źródło: GUS, *Rocznik Demograficzny 2022*, s. 232.

Jak wynika z powyższej tabeli dyskutowana prawidłowość ciągle jest obecna. Natomiast dane zawarte w tabeli numer 2 wskazują na dynamiczny wzrost liczby rozwodów na wsi w ostatnim 40-leciu. Podczas gdy w 1980 r. n 1 tys. zawartych małżeństw na wsi przypadało około 47 rozwodów, to w 2000 było ich już 80, w 2010 – 147, by w 2021 osiągnąć wielkość 239.

Tabela 2. Rozwody na 1000 zawartych małżeństw

Rok	1980	1990	2000	2010	2020	2021
Na 1 tys. zawartych małż.	129,6	166,2	202,6	268,5	352,7	360,5
w miastach	180,8	243,3	281,2	345,4	426,6	434,5
na wsi	46,8	63,7	80,2	147,3	232,7	239,2

Źródło: GUS, *Rocznik Demograficzny 2022*, s. 232.

Chociaż przyczyny rozwodów są wielorakie, to to, co jest charakterystyczne dla rodziny w procesie rozwodowym to fakt, że nierzadko jej prawdziwe przyczyny nie pokrywają się z przyczynami, dla jakich petenci ubiegają się o rozwód. Teza ta znajduje potwierdzenie w moich badaniach. I tak jeśli w statystykach rozwodowych jako główna przyczyna była podawana niezgodność charakterów małżonków (33,0%), to z moich badań wynikało, że główną ich przyczyną jest zdrada małżeńska (37,1%). Fakt ten znajduje łatwe wytłumaczenie. Gdy do adwokata zgłaszają się małżonkowie z prośbą o wniesienie pozwu rozwodowego adwokat zwykle pyta czy jest to już ostateczna decyzja; jeśli tak, to następnie pyta, czy chcą się rozwieść w miarę „bezboleśnie”. Takim „bezbolesnym” rozejściem się jest ogłoszenie rozwodu na bazie „niezgodności charakterów”. Pozwala to uniknąć bolesnych wzajemnych oskarżeń małżonków, a jednocześnie daje prawną podstawę rozwiązania małżeństwa. Poniższy tabela prezentuje różnice między podawanymi przez małżonków powodami, a powodami faktycznymi.

Tabela 3: Oficjalne i faktyczne przyczyny rozwodów

Przyczyny rozwodów	Oficjalne	Faktyczne
Niezgodność charakterów	33.0%	9.5%
Uzależnienia	25.7%	25.7%
Zdrady małżeńskie	25.3%	37.1%
Inne	17.0%	28.7%

Źródło: W. Majkowski, *Czynniki dezintegracji współczesnej rodziny polskiej*, Kraków 1997, s. 131.

2.2. Quasi rodzinne formy życia rodzinnego

Chociaż zmiany w rodzinie obecnie są wielorakie, to jednak następujące wydają się być najbardziej widoczne. Są nimi tzw. alternatywne formy życia rodzinnego, a mianowicie: singlizm, kohabitacja i tak zwane „laty”.

2.2.1. Singlizm

Singlizm to stosunkowo nowa forma życia. Jego zaistnienie było uwarunkowane tak zmianami kulturowymi, jak i możliwościami, jakie oferują współczesne systemy społeczno-ekonomiczne, a w szczególności system zabezpieczeń społecznych. Pierwsze mają swoje odniesienie do ideologii gender, która traktuje płeć kulturowo, a nie biologicznie. Stąd singlizm jest „rodzajem buntu przeciwko tradycyjnemu życiu, rozumianemu jako wczesne małżeństwo, dzieci, kobieta w domu lub mająca na głowie pracę i dom, a mężczyzna pracujący i nie znający obowiązków domowych” (Kuklińska, 2013, s. 32). Drugi rodzaj makrostrukturalnych zmian warunkujący tworzenie się kategorii singli to ekonomiczne zabezpieczenie jednostek na starość z racji otrzymywanych emerytur. I chociaż te świadczenia nie mogą w pełni zaspokoić ich potrzeb na starość, to jednak na pewnym etapie życia okazują się atrakcyjne. W konsekwencji życie młodego, zdrowego, ekonomicznie niezależnego człowieka poza środowiskiem rodzinnym przestaje być niedogodnością. Wręcz, z racji bycia wolnym od rodzinnych obowiązków, staje się funkcjonalne dla robienia zawodowej kariery.

Ważnym czynnikiem definicji singla jest wiek (Majkowski, 2010, s. 232). Trudno bowiem do tak rozumianej kategorii singla zaliczyć w Polsce mężczyznę 18-letniego. W obecnej bowiem sytuacji nie oczekuje się od tak młodego człowieka, by już założył rodzinę. Natomiast takiej decyzji oczekuje się od 30-latka. Z tej racji samotny mężczyzna w takim wieku spełnia kryterium singla. Inne cechy singla to: świadomy wybór tej formy życia, satysfakcja, jaką z niej czerpie ciesząc się wolnością i ekonomiczną niezależnością. Uwarunkowania atrakcyjności singli „zmieniają się w zależności od wieku, doświadczeń życiowych, sytuacji zawodowej, relacji z partnerami, w krótszym i dłuższych związkach, dostępności przyjaciół, identyfikacji z płcią. Tak więc wybór może zamienić się w sytuację przymusową, jak i odwrotnie – uwarunkowania okolicznościami losowymi sytuacja pozostawania bez partnera może stać się po jakimś czasie sytuacją, która jest wybierana – tymczasowo lub na stałe” (Paprzycka, 2013, s. 100).

Tak rozumiani single to specyficzna kategoria ludzi. Na pewno nie są to anachoreci praktykujący seksualną ascezę czy judymowie gotowi do poświęceń. W pierwszym przypadku zwykle zaspokajają swoje potrzeby seksualne spotykając się na rozrywki i seks choć formalnie nie zamieszkują razem. Jest to forma życia określana terminem LAT – *living apart together*. W drugim przypadku, wybrany przez nich styl życia jest klasyczną formą samolubstwa. Z życia chcą wydobyć dla siebie ile tylko się da, a ciężar opieki na starość składając na innych, zwykle obcych.

Gdy chodzi o żeńską odmianę singli to singielki zwykle przyjaźnią się z osobami tej samej płci przy rozbudowanej sieci kontaktów. Nie jest to jednak reguła absolutna. Niektóre singielki wyrażały opinię, „że wbrew powszechnie przyjętej opinii możliwa jest prawdziwa i bezinteresowna przyjaźń między mężczyzną i kobietą, która nie musi kończyć się romansem” (Czernecka, 2013, s. 130). Drugą wyróżniającą cechą singielek są ich bliskie i zażyłe kontakty z rodzicami i rodzeństwem. W ramach tych kontaktów mogą liczyć na emocjonalne wsparcie, które daje im przeświadczenie, że na te osoby mogą liczyć szczególnie w chwilach trudnych. Nierzadko też bywa, że singielki otrzymują od rodziców wsparcie finansowe w różnej formie. Wreszcie bywa, że same singielki świadczą pomoc najbliższej rodzinie; najczęstszą formą takiej pomocy to pomoc w wykonywaniu codziennych obowiązków (Czernecka, 2013, s. 132–136).

2.2.2. Kohabitacja

Upowszechnioną postacią quasirodzinnej formy życia jest kohabitacja. Przez kohabitację rozumie się wspólne zamieszkanie mężczyzny i kobiety bez zawarcia formalnego związku w ramach którego współżyją seksualnie oraz prowadzą wspólne gospodarstwo domowe. Biorąc pod uwagę konkretną sytuację kohabitantów, wyróżnia się trzy typy kohabitacji. Pierwszym jest kohabitacja przedmałżeńska. Nupturientenci mający w przyszłości zamiar zawrzeć formalny związek małżeński kohabituja. U podstaw takiego „związku” leży przekonanie, że ta forma bycia razem pozwoli im podjąć właściwą decyzję co do zawarcia formalnego związku. Drugi powód tej formy kohabitacji to jej funkcjonalność wyrażana w obniżonych kosztach utrzymania oraz łatwości jej terminacji w przypadku jawiących się trudności bycia razem. Inny rodzaj kohabitacji jest uskuteczniany przez osoby, dla których formalny związek jest trudny do zaakceptowania z racji faktu, że w ich opinii stanowi daleko idące skrępowanie. Kohabitacja wychodzi naprzeciw ich oczekiwaniom. Wreszcie trzeci typ kohabitacji ma miejsce w przypadku gdy partnerzy kohabitacji tworzą pewien luźny układ bez perspektywy jego formalizacji (Majkowski, 2015, s. 218–219).

Do natury „związków” kohabitacyjnych należy ich nietrwałość, chociaż sposób ich terminacji jest różny: jedne kończą się zawarciem formalnego związku, inne się rozpadają po pewnym czasie trwania. Natomiast obserwuje się „negatywny związek między seryjną kohabitacją, a intencjami zawarcia małżeństwa – seryjni są mniej skłonni do posiadania planów małżeńskich z partnerem kohabitacji niż jednorazowi” (Kwak, 2014, s. 236).

2.2.3. Małodzieństwo

Innym aspektem zmian zachodzących w polskich rodzinach jest ich niska dzietność. Jest ona wyrazem przemian płodności, a bardziej dokładnie jej obniżenia się. Sama

plodność danej populacji zależy od wielu czynników. Należą do nich: religijne przekonania, zwyczaje odnoszące się do zawierania małżeństw, rezydencja małżonków, wskaźnik płci, wykształcenie małżonków, ekonomiczny status małżonków, dostęp do środków antykoncepcyjnych... Istnieje też pewien świadomościowy model dzietności, który uważany jest za najbardziej funkcjonalny w danej, społeczno-ekonomicznej sytuacji. Miarą plodności jest współczynnik dzietności rozumiany jako średnia liczba dzieci, które rodzi kobieta w ciągu okresu płodnego (15–49 lat). Nie ulegający zmianom czynnik dzietności oznacza brak zmian w zakresie plodności badanej populacji. Przyjmuje się, że dla zastępowalności pokoleń potrzeba, aby współczynnik dzietności nie był niższy niż 2,10. Taka wielkość współczynnika stanowi gwarancję, że pokolenie rodziców jest zastępowane przez pokolenie ich dzieci (Frączak, Jeleń-Osiecka, 2015, s. 24). Poniższa tabela prezentuje współczynnik dzietności w Polsce w latach 1990–2020.

Tablica 4: Współczynnik dzietności w Polsce w latach 1990–2020

Lata	Współczynnik dzietności		
	Polska	Miasto	Wieś
1990	2,0	1,7	2,6
1995	1,5	1,3	2,0
2000	1,4	1,2	1,6
2005	1,2	1,1	1,4
2010	1,4	1,3	1,5
2015	1,3	1,2	1,4
2020	1,4	1,3	1,5

Źródło: GUS, *Rocznik Demograficzny 2022*.

Jak wynika z tabeli w Polsce od 1995 r. nie ma zastępowalności pokoleń. Konsekwencją tego stanu rzeczy jest zmniejszenie się populacji. I tak, jeśli w 2021 roku ludność Polski liczyła 37 901 tys., to rok później zmniejszyła się o 141 tys. i liczyła 37 766 tys. (GUS, 2022, s. 55).

Drugim bezpośrednim skutkiem niskiej plodności jest starzenie się populacji. I tak, jeśli w Polsce w 2013 r. odsetek ludzi w wieku 60 lat i więcej wynosił 21,5%, a 2015 – 22,9%, to w 2020 odsetek ten wyniósł już 25,9% (GUS, 2023, s. 17).

Zakończenie

Chociaż cały otaczający człowieka świat, podobnie jak i on sam, podlegają zmianom, to jednak różna jest dynamika zmian w różnych sferach świata; inna jest dzisiaj niż była kiedyś i zapewne różna będzie w przyszłości od obecnej. Jednak zasadniczo usprawiedliwionym zdaje się kierunek myślenia przewidujący wzrost dynamiki zmian. Zmiany bowiem mają to do siebie, że raz zapoczątkowane rzadko ustają,

jakby osiągnęły „zamierzony” cel. Dotyczy to wszelkich typów zmian, cyklicznych nie wyłączając.

Jeśli jest prawdą, że zmiany w rodzinie są zasadniczo determinowane przez zmiany makrostrukturalne, to można w konsekwencji przyjąć, że zmiany zachodzące w rodzinie „wyrażają (...) wszystkie zasadnicze przemiany dzisiejszej kultury symbolicznej i struktury społecznej, a przede wszystkim rozwój poczucia wolności, wzrost subiektywizmu, upowszechnienie się ideologii osobistego szczęścia i sukcesu, laicyzacja świadomości, kształtowanie się postawy biernej i niezaangażowania się całą swoją osobowością w cokolwiek...” (Dyczewski, 1997, s. 153).

Trudno sobie wyobrazić, by w najbliższych latach ten trend uległ znaczącej zmianie wzięwszy pod uwagę także antyrodzinne ideologie, które są propagowane wśród młodego pokolenia. Natomiast konsekwencje tego stanu rzeczy są dramatyczne. Jest to rodzaj powolnego samounicestwienia naszego społeczeństwa. Wygląda na to, że nawet bardzo rozwinięte programy prorodzinne nie są w stanie odwrócić tego trendu. Doświadczenie Polski wydaje się potwierdzać tę tezę.

Być może potrzeba dłuższego czasu, by społeczeństwo uświadomiło sobie powagę sytuacji i na nowo zdefiniować rodzinę, to jest jako bazujący na małżeństwie związek heteroseksualnych partnerów w którym są rodzone i wychowywane dzieci. Imigracja obcej kulturowo ludności nie tylko nie zrekompensuje braków ludnościowych, lecz wręcz przyspieszy unicestwienie dotkniętego tym problemem społeczeństwa. Z rodziną należy na nowo połączyć pierwotne, uniwersalne funkcje: rodzenia i wychowania dzieci. Dzieci bowiem są „nowymi więzami miłości” w rodzinie, następnie „przedłużeniem rodziny” oraz „nowymi członkami społeczności” (Hałas, 1997, s. 228).

Bibliografia

- Bejma, U. (2015). *Ideologia radykalnego feminizmu zagrożeniem dla rodziny*, w: W. Majkowski (red.), *Rodzina: dobro zagrożone*. Kraków.
- Ciechomska, M. (1996). *Od matriarchatu do feminizmu*. Poznań.
- Czernecka, J. (2013). *Same, ale nie samotne – rola rodziny i przyjaciół w życiu wielkomiejskich singielek*, w: K.L. Kuklińska (red.), *Singlizm: Nowy styl życia w ponowoczesnym społeczeństwie*. Warszawa.
- Dyczewski, L. (1997). *Rodzinną Karta Praw Rodziny w kontekście społeczeństwa polskiego* w: P. Kryczka (red.), *Rodzina w zmieniającym się społeczeństwie*. Lublin.
- Dyczewski L. (2001), *Więź między pokoleniami w rodzinie*, w: *Rodzina jako wartość w cywilizacji chrześcijańskiej*. Warszawa.
- Dyczewski L. (2012). *Więź pokoleniowa w badaniach socjologicznych*, w: W. Świątkiewicz (red.), *Więzi pokoleniowe w rodzinie i kulturze*. Katowice.
- Frączak, E., M. Jeleń-Osiecka, J. (2015)., *Przemiany płodności – intencje rodzicielskie – relacje międzygeneracyjne w Polsce*, w: W. Majkowski (red.), *Rodzina: dobro zagrożone*. Kraków.
- GUS (2022). *Rocznik demograficzny*.
- GUS (2023). *Ludność. Stan i struktura oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2022 r.*

- Hałas, E. (1997). *Małżeństwo a modele miłości*, w: P. Kryczko (red.), *Rodzina w zmieniającym się świecie*. Lublin.
- Kocik, L. (2006). *Rodzina w obliczu wartości i wzorów życia ponowoczesnego świata*. Kraków.
- Kuklińska, K.L. (2013). *Stereotypy – fakty i mity o singlach i singielkach*, w: K.L. Kuklińska (red.), *Singlizm: Nowy styl życia w ponowoczesnym społeczeństwie*. Warszawa.
- Kwak, A. (2014). *Współczesne związki heteroseksualne: małżeństwa (dobrowolnie bezdzietne), kohabitacje, LAT*. Warszawa.
- Majkowski, W. (1997). *Czynniki dezintegracji współczesnej rodziny polskiej*. Kraków.
- Majkowski, W. (2003). *Małżeńsko-rodzinna więź we współczesnej rodzinie polskiej*, w: W. Majkowski (red.), *Rodzina polska u progu trzeciego tysiąclecia*. Warszawa.
- Majkowski, W. (2010). *Rodzina Polska w kontekście nowych uwarunkowań*. Kraków.
- Majkowski, W. (2015). *Kohabitacja jako dysfunkcyjny czynnik rodziny*, w: W. Majkowski (red.), *Rodzina: dobro zagrożone*. Kraków.
- Maroń, G. (2013). Nurty feministycznej jurysprudencji, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego*, nr 12.
- Paprzycka, E. (2013). *Bycie singlem jako doświadczenie niejednorazowe w przebiegu życia*, w: K.L. Kuklińska (red.), *Singlizm: Nowy styl życia w ponowoczesnym społeczeństwie*. Warszawa.
- Rybicki, P. (1978). Więź społeczna i jej przemiany, *Kultura i Społeczeństwo*, nr 1.
- Ziemska, M. (1975). *Rodzina, a osobowość*. Warszawa.

Main aspects of changes in the contemporary Polish family

Abstract

Social life, like all other elements of the world around us, is subject to change. Due to their multiple factors: technological, organizational and individual influences of singular individuals... these changes are more dynamic than changes in other dimensions of the reality surrounding us. Since no element of material or social reality is excluded from the circle of changes, the family is also not free from alternations. A family functioning in larger social structures is particularly influenced by the changes that take place in them, forcing changes in family life in various directions. Considering the fact that family life is a very rich reality, and therefore the changes can be and are manifold. In this study, I limit myself in this article to some of their dimensions. These are: the weakening of family ties, which is reflected in the increasing number of divorces, quasi-family forms of life, such as singleism, cohabitation, "living apart together" and the low fertility rate of Polish families.

Keywords: family bond, divorces, quasi-family forms of life, singleism, cohabitation, family fertility rate

Władysław Majkowski

Akademia Polonijna w Częstochowie

email: majk@wa.onet.pl

ORCID: 0000-0002-3382-4511

